

De leugens van de pornocultuur

Posted on [14 April, 2014](#) by [tikara](#)

Evie Embrechts

Met een omzet van 97 miljard dollar en 13.000 titels per jaar heeft de porno-industrie een enorme impact op onze samenleving. Elementen van de pornografie dringen door in de mainstreamcultuur via films, videoclips, tijdschriften en reclame. Chirurgische ingrepen zoals schaamlipverkleining worden steeds gewoner. De ideologie van pornografie vermindert onze ruimte voor seksuele bevrijding.

-

Praten over pornografie en pornocultuur is niet gemakkelijk. Het houdt verband met de manier waarop wij als mensen seks en relaties hebben en over zoiets praten kan haast niet anders dan heftige emoties opwekken. Het gaat hier om een heel complex, moeilijk, confronterend onderwerp waarin heel persoonlijke belevingen en emoties staan naast een enorme industrie die in haar streven naar maximale winst steeds meer extreme en gewelddadige beelden verkoopt.

Met meer dan dertien duizend titels die jaarlijks verschijnen en een enorme hoeveelheid pornografie online is porno veel meer verspreid dan mensen wel eens denken. Bovendien dringen elementen van de pornografie door in de mainstreamcultuur, een proces dat we pornoficatie noemen.

Films, videoclips, tijdschriften en reclame tonen steeds meer beelden die op zijn zachtst gezegd problematisch zijn. De feministische kritiek op pornografie gaat over seksualisering van geweld, macht en geldgewin en is fundamenteel anders dan de conservatieve kritiek die mee een deel van het probleem vormt. Pornografie staat haaks op echte seksuele bevrijding.

Het is geen toeval dat we steeds meer trends waarnemen zoals paaldanscursussen als 'sport', borstvergrotingen, schaamlipverkleining, strings voor kinderen, een steeds lagere leeftijd waarop meisjes verwacht worden zich vrouwelijk en seksueel beschikbaar te presenteren, een ontharingsnorm die steeds kinderlijker en minder menselijk wordt, een steeds lager wordende leeftijd waarop mensen in contact komen met porno (die leeftijd is nu gemiddeld 11,5 jaar), en ga zo maar door.

De porno-industrie heeft veel meer invloed op hoe kinderen en volwassenen kijken naar andere mensen en leren over seksualiteit dan die paar boeken, cursussen of lessen over seksuele vorming en dat is geen goed teken. Pornografie is iets heel anders dan seksualiteit, maar het staat er niet los van: het creëert mee een bepaalde cultuur die een invloed heeft op de manier waarop we leven, relaties en seks beleven, hoe we naar elkaar kijken en met elkaar omgaan.

Welke pornografie?

Waar gaat het eigenlijk over als feministes kritiek hebben op pornografie? In het debat rond pornografie is er sprake van een enorme begripsverwarring die niet toevallig is. Pornografie wordt tegenwoordig gebruikt als label voor ongeveer alles wat mensen seksueel interessant vinden, het is ook een cool woord geworden.

Helaas is dit naamgebruik niet zo onschuldig als het op het eerste gezicht lijkt. Aan de ene kant accepteert het impliciet de porno-industrie als een legitieme industrie. Aan de andere kant wordt die vermenging van het erotische en pornografie ook nog eens gebruikt om antiporno-feministes te beschuldigen antiseks te zijn.

De afkomst van het woord is al even problematisch als de industrie die er vandaag achter zit. Pornografie komt van het oud-Grieks, *porne* en *graphos*, de afbeelding van de laagste kaste van prostituees. *Porneia* werden opgesloten, kregen geen onderwijs en werden vreselijk behandeld, ‘*the sexual garbage of Greek society*’ (1). In dit artikel beperk ik me grotendeels tot een analyse van de mainstream porno-industrie.

Industrie

De massieve porno-industrie produceert beelden die steeds racistischer en seksistischer en gewelddadiger worden in een race om de verkoopcijfers. In die industrie zie je de samenwerking tussen kapitalisme en patriarchaat op zijn meest walgelijk, winst en geweld gaan hier werkelijk hand in hand.

Voorts zijn er nog de banden van die industrie met prostitutie, de manier waarop pooiers-nieuwe-stijl zich omscholen tot mediamakers – pornografen – die hun bezit steeds verder misbruiken voor meer winst. Die industrie maakt deel uit van het seksistische systeem van onderdrukking dat vrouwen naar beneden houdt en is dus een belangrijk doelwit voor feministes. Of dat zou het toch moeten zijn.

De uitbuiting in lageloonlanden door kledingmerken, de antivakbondspolitiek van McDonald's en Aldi en zoveel andere bedrijven, daar horen we veel over. Maar over de porno-industrie is niet zoveel bekend. Het is nochtans een industrie als een ander, maar het onderwerp misleidt mensen.

De bril van seksisme die we op onze neus geduwd krijgen, verhindert ons wel eens om de waarheid te zien. We denken dat het gaat over seks en wie daar iets over durft zeggen is een preutse seut of seksueel gefrustreerde moraalridder. Net zoals mensen die McDonald's bekritisieren problemen hebben met voedsel? (2)

De inkomsten van de porno-industrie in de VS alleen bedroegen 13,3 miljard dollar in 2006. Wereldwijd wordt de omzet van 2006 geschat op 97 miljard dollar, meer dan de omzet van Microsoft, Google, Amazon, eBay, Yahoo, Apple ... Waarom wordt de porno-industrie dan niet zo vaak geanalyseerd in linkse milieus?

Het argument wordt wel eens gemaakt dat we geen kritiek mogen hebben op die industrie want een aantal mensen kiest ervoor om daarin te werken: we ontkennen dan hun 'agency'. Dat soort simplistische opmerkingen maken linkse mensen niet als er iemand bij een bank of in een wapenfabriek gaat werken. Zo simpel is het nooit.

Hoe vrij is een keuze om in de porno-industrie te werken in een seksistisch en kapitalistisch systeem dat onze keuzes beperkt, onze vrijheid reduceert en onze identiteit kneed naar een minderwaardig en patriarchaal model? (3)

Maar laten we ook niet ontkennen dat mensen gedeeltelijk wel vrij kunnen kiezen. Er is een heel klein percentage vrouwen dat niet direct met hun job zou stoppen, dat er niet in gedwongen is door pooiers of mensenhandelaars of economische noodzaak.

Maar de discussie over vrije keuze dient helaas al te vaak om de aandacht weg te leiden van de veel grotere groep van vrouwen die niet hebben kunnen kiezen. Het is heel moeilijk om geestelijk vat te krijgen op de walgelijke uitbuiting en het geweld van die industrie.

Pornografie wordt als iets steeds normaler gezien in plaats van de industrie van geweld die het in werkelijkheid is. Porno is hip geworden. Die normalisering van de porno-industrie is een enorm probleem: het maakt verzet steeds minder mogelijk, minder begrijpbaar in de mainstream, en het maakt dat feministes die ertegen zijn steeds meer onder aanval komen.

De heftigheid waarmee pornografie verdedigd wordt en de gruwelijke opmerkingen die over antiporno-activistes gemaakt worden, geven veel inzicht in de manier waarop seksisme in stand wordt gehouden.

De beelden van de porno-industrie

“The cultural products of mega-corporations are much more like advertising than they are like art. When powerful and profit-hungry entities go hunting for market share at any cost, what those entities will produce and sell is whatever gets the most people in the gut the fastest and makes them want more of that now. This will never be equality. It will never be complexity. It will never be anything thoughtful or meaningful or reflective. Not ever.”
Rebecca Whisnant, [Contemporary Feminism in a Porn Culture](#)

Wij leven in een cultuur gebaseerd op beelden. Beelden doen veel. Ze kunnen ook veel goedpraten. In het geval van seksueel geweld bijvoorbeeld, betekenen foto's of video-opnames vaak dat de daders vrijgesproken worden – het is seks, niet te onderscheiden van seks, gedocumenteerd. (4)

Laten we nog eens kijken naar de kracht van de camera. Ze maken beelden van een vrouw die geslagen en geneukt wordt door mannen (meestal zijn de beelden zeer gewelddadig en eenzijdig), daarvoor wordt ze betaald, daarmee maken vooral mannen veel winst. En dan is er prostitutie, waarin een vrouw geslagen en geneukt wordt door mannen, daarvoor wordt ze betaald, daarmee maken de pooiers veel winst. Wat is het verschil precies? De camera.

Mensen die niet naar pornografie kijken, hebben vaak weinig idee waarover het gaat of hoe gewelddadig die beelden zijn geworden de laatste jaren – een neerwaartse spiraal die nog steeds voortgaat. We hebben dan vaak een naïef idee dat pornografie gewoon wat beelden zijn van mensen die met elkaar vrijen – dat is helaas niet zo.

Het is nogal ontnuchterend, pijnlijk, droevig, en/of wekt woede op, maar toch is het een aanrader om enkele documentaires hierover te kijken, zodat je een idee krijgt van de problemen. *The Price of Pleasure* (5), *Beperkt Houdbaar*, *Killing Us Softly* (6) en de slideshows van *Stop Porn Culture* (7) zijn bijvoorbeeld goede bronnen.

Pornografie als ideologie

“The feminist critique of pornography is consistent with — and, for many of us, grows out of — a widely accepted analysis on the left of ideology, hegemony, and media, leading to the observation that pornography is to patriarchy what commercial television is to capitalism. Yet when pornography is the topic, many on the left seem to forget Gramsci’s theory of hegemony and accept the pornographer’s self-serving argument that pornography is mere fantasy.”
Gail Dines & Robert Jensen, [Pornography is a left issue](#)

Pornografie is een kader om de wereld te zien. Pornografie vertelt een verhaal over mannen en vrouwen. Pornografie vertelt dat geweld acceptabel is, meer zelfs, gewild, vrouwen willen het en vinden het fantastisch. Vrouwen die niet willen, moeten overtuigd worden – desnoods hardhandig.

Het hardere geweld is geen geweld meer maar een soort fetish, een vorm van seks evenwaardig aan alle andere – sommige vrouwen willen nu eenmaal gewoon graag tot bloedens toe geslagen worden en in een toiletpot geduwd. Vrouwen willen geen variatie, geen respectvolle communicatie, geen clitorale stimulatie, het echte werk met een penis ergens in is al dat er nodig is voor schreeuwend genot en meerdere orgasmes.

Lesbiennes bestaan niet, tenzij voor het plezier van de mannelijke kijker. Dat is wat pornografie zegt. Het ultieme genot, nee, de enige bestaansreden voor een vrouw – behalve stofzuigen natuurlijk – is voor een man die op haar of in haar klaarkomt.

Een belangrijk element in pornografie is de objectificatie van vrouwen. Vrouwen worden in pornografie getoond als objecten, als een soort masturbatiehulpmiddel voor het plezier van de kijker. En vrouwen zijn meer dan dat: wij zijn mensen van vlees en bloed met eigen wensen en verlangens en interesses, maar we worden in het seksistische systeem waarin we leven bijna uitsluitend afgerekend op onze *fuckability*, hoe we overkomen, ons uiterlijk en onze seksuele beschikbaarheid.

Als vrouwen in alle media voortdurend worden voorgesteld als seksobjecten, vermindert dat de mate waarin we serieus worden genomen als iets anders dan seksobjecten. Vrouwen mogen wetenschapper of nerd of dokter of journaliste zijn, maar wel sexy, dan is het acceptabel. De druk van de schoonheidsidealen, de *beauty myth* (8), is alleen maar toegenomen naarmate vrouwen meer rechten kregen.

De ideologie van porno is zo angstwekkend omdat ze zo alomtegenwoordig is, zo binnengedrongen in onze geesten dat ze haast onzichtbaar is geworden, een bijna perfecte hegemonie.

Pornografie en seksueel geweld

Mensen die graag karikaturen van feministes maken, stellen wel eens dat wij zeggen dat kijken naar pornografie automatisch verkrachting veroorzaakt. Onze analyse is anders, en belangrijk. Het vaststellen van een oorzakelijk verband is, zoals iedereen met een beetje wetenschappelijke kennis weet, niet gemakkelijk, zeker als het over complexe zaken in de sociale wereld gaat. Maar er zijn te veel onderzoeken, te veel verhalen en ervaringen van vrouwen die voor ons duidelijk maken dat er wel degelijk een verband is. (9)

Pornografie draagt bij tot een seksistisch klimaat, waarin vrouwen gezien worden als objecten die er zijn voor het plezier van mannen. Pornografie draagt volgens veel onderzoek bij tot seksuele verharding, het zien van vrouwen als objecten die te koop of te nemen zijn, en het geloof in verkrachtingsmythes (“eigenlijk willen vrouwen altijd”, “ze zeggen nee, maar bedoelen ja”, e.d.). (10)

Het aantal verkrachtingsscènes in pornografie is sterk gestegen. Dit afdoen als ‘slechts een fantasie’ is pijnlijk en roept trouwens ook vragen op over in welke maatschappij we leven dat zoiets als een opwindende fantasie wordt gezien en verkocht.

In een recent onderzoek konden deelnemers het onderscheid niet meer maken tussen uitspraken van verkrachters en uitspraken van columnisten van mannenbladen. Dat is geen toeval, dat komt omdat dezelfde ‘waarden’ beide groepen drijven. Het bekijken van verkrachters als rare, foute uitzonderingen in een wereld vol geweldige mensen die anderen hun grenzen respecteren, is helaas ver van de waarheid.

Pornografie is niet de oorzaak van alle kwaad. Het is er een afspiegeling van, maar het is ook meer: pornografie reproduceert vrouwenhaat en objectificeert en creëert een klimaat voor geweld – kortom het is een wisselwerking.

Feminisme versus conservatisme

Om het heel simplistisch voor te stellen: feministes zijn voor de bevrijding van seksualiteit, naaktheid, seksuele opvoeding. Feministes zijn tegen geweld, objectificatie, uitbuiting, onderwerping en ontmenselijking.

Als je je als feministe uitspreekt tegen pornocultuur krijg je nogal vaak precies dezelfde argumenten te horen. De verdedigers beginnen een beetje als een haperende plaat te klinken. Na iets te vaak dezelfde conversatie te hebben, lijkt het alsof je middenin een irritant toneelstuk bent beland.

Telkens als feministes kritiek leveren op de porno-industrie krijgen we stevast commentaar zoals preuts, antiseks, lesbisch – dat laatste is natuurlijk geen belediging, maar het wordt wel zo gebruikt. Een goedkope poging om de kritiek onschadelijk te maken; kritiek hebben op pornografie en pornoficatie is niet hetzelfde als ‘tegen’ seks zijn, integendeel.

De echte vraag is waarom mensen zo heftig en vol haat reageren als je je uitspreekt tegen bijvoorbeeld prostitutie en pornografie. Het feit dat zoveel mensen pornografie en seks verwarren, betekent dat de porno-industrie grotendeels geslaagd is in haar opzet.

Er is natuurlijk een reden dat het vooral antipornografie- en antiprotitutie-feministes zijn die zoveel woede over zich heen krijgen: zij bedreigen het idee en de praktijk dat mannen eender wanneer toegang tot vrouwen zouden moeten kunnen nemen of kopen.

Pornografie wordt – net als prostitutie zonder camera – vaak verdedigt met als excuus “anders worden er nog meer vrouwen verkracht”. Dat klinkt eigenlijk als een vorm van chantage: je kan maar beter niet reageren tegen prostitutie/pornografie, of anders...

Seksuele politiek

Het begrip seksuele politiek gaat over de manier waarop macht en seksualiteit verweven zijn, de invloed van machtsrelaties op onze seksuele praktijk en ons denken hierover. De erotisering van macht of anders gesteld de seksualisering van dominantie is iets wat in de tweede feministische golf grondig werd bestudeerd. (11)

Dit proces van seksualisering is een aspect van seksisme, het systeem dat de samenleving organiseert in twee genders en de ene groep, mannen, de dominante groep maakt en de groep van vrouwen de ondergeschikte. De dominantie van mannen

over vrouwen, en daarmee bedoelen we de sociale macht van mannen over vrouwen, wordt als natuurlijk en gewenst voorgesteld en erotisch gemaakt. Nee, dominantie gaat niet over wie er dit keer eens vanboven gaat tijdens het vrijen.

In pornografie is er een heel duidelijk fenomeen van steeds verdergaande erotisering van verkrachting. Het aantal verkrachtingsscènes in pornografie is enorm gestegen, in deze scènes worden vrouwen verkracht en blijken het dan plots allemaal geweldig te vinden.

Toen ik met een vriendin naar de rechtbank ging, hoorden we ook het pleiten rond enkele andere rechtszaken. De rechter maakte op een gegeven moment – bij een man die een babysitter had verkracht – de opmerking “dat is hier precies een slechte film”. Inderdaad.

Als geweld tot seks wordt gemaakt, wordt seks geweld: door dergelijke beelden vermindert de ruimte van mensen om aan werkelijke, gelijkwaardige seks te doen. Anders gesteld: door de massieve aanwezigheid van pornografie en seksistische mainstreamfilms hebben we minder goeie seks en is er meer seksueel geweld.

De hedendaagse feministische beweging, enkele groepen uitgezonderd, reageert niet tegen dit proces, of niet effectief. Het is mijn – niet zo originele – mening dat er al jarenlang een depolitisering en liberalisering aan de gang is, of om het simpel te stellen: mensen zijn de noties van machtsrelaties tussen sociale groepen aan het vergeten.

Het hedendaagse (neo)liberalisme dat mensen – vaak onbewust – als de norm aanvaarden, vormt ons denken zo dat we ieder mens nog louter als een individu zien en niet ook als ten dele gevormd door allerlei sociale processen zoals seksisme, racisme, competitie. Dit is zichtbaar in de confrontatie met de gruwelijke feiten van bijvoorbeeld die seksistische mainstreamfilms of de porno-industrie: het verzet wordt geïndividualiseerd.

Het idee van een einde te maken aan een dergelijke industrie is er niet meer, in plaats daarvan zien we allerlei vormen van individualistisch verzet: mensen stellen bijvoorbeeld voor om nog meer beelden te maken, ‘alternatieve beelden’, die dan voor ‘meer diversiteit’ moeten zorgen, en op die manier zou het probleem dan verdwijnen.

Of mensen gaan bestaande beelden anders interpreteren of verhalen schrijven over de agency – wat een belachelijk postmodern woord trouwens – van vrouwen in

bijvoorbeeld de porno-industrie. Als er ergens iemand agency heeft, dan is alles terug in orde blijkbaar.

Nog een aspect van die beeldcultuur is dat vrouwen worden voorgesteld als permanent seksueel beschikbaar. Dat is zo'n beetje de basisregel van het systeem van seksisme: vrouwen moeten beschikbaar zijn. Vrouwen die niet op zijn minst een beetje moeite doen om "er goed uit te zien", krijgen direct allerlei verwijten naar hun hoofd: slons, lesbienne, preuts. Doe eens wat moeite, draag eens wat leuks, et cetera. Het is o.a. op dit vlak dat vrouwen als groep enorm bijdragen tot hun eigen objectificatie.

Deze onderdrukking is ook een seksuele onderdrukking: één van de centrale zaken van patriarchaat is dat vrouwen als seksobject beschikbaar moeten zijn. De dominantie van mannen over vrouwen wordt geseksualiseerd en als natuurlijk, gewenst en erotisch voorgesteld. Op die manier blijft die dominantie gemakkelijker voortbestaan: als de meeste mensen denken dat iets natuurlijk en gewenst is, gaat er minder verzet zijn.

Dat iets opwindend is, wil nog niet zeggen dat het feministisch is. En wat ik erg irritant vind, is dat mensen het misbruik in een industrie negeren en afkomen met "maar die beelden zijn opwindend". En dan? Een ijsje van Nestlé of een hamburger van McDonald's kan ook lekker zijn, maar dat maakt het nog altijd niet ethisch of ecologisch verantwoord.

Het lijkt alsof we geen kritiek meer mogen hebben op iets zodra er iemand een erectie van krijgt of nat van wordt. Wat ons opwindt, is tenminste deels aangeleerd, en in een seksistische cultuur leren we opgewonden worden van seksistische handelingen of beelden.

Dat is wat feministes bedoelen als we kritisch zijn over de seksualisering van dominantie. Het is ook op dit aspect dat me een heleboel verzet mogelijk lijkt: we moeten op zoek naar wat ons opwindt dat niet seksistisch is ...

Besluit – consumptie of communicatie?

"When I speak of the erotic, then I speak of it as an assertion of the life force of women; of that creative energy empowered, the knowledge and use of which we are now reclaiming in our language, our history, our dancing, our loving, our work, our lives."

Audre Lorde

“Bij slow sex behandelen we seksualiteit noch als een gevaarlijke oerkracht, noch als een consumptie-artikel. (...) Het is een oproep om seks buiten de wereld van prestatie, van scoren, van macht en onderdrukking te houden.”

[Slow Sex Manifest](#)

Zoals Audre Lorde het zo mooi zei: “*the master's tools will never dismantle the master's house*”. Onderdrukking in een seksistisch systeem draait rond de as van seksualiteit. Om het cru te stellen: pornografie is een onderdeel van patriarchaat en van de permanente seksuele beschikbaarheid van vrouwen voor mannen en je kan je dus alleen maar bevrijden door een einde te maken aan de porno-industrie en een heleboel andere industrieën.

Veel mensen zijn op zoek naar andere manieren om seks te beleven in deze samenleving. Sommige groepen maken je wijs dat seks een taboe is en dat je moet trouwen en monogaam zijn en alleen erotisch fantasieën hebben over de bordkartonnen karakters van Friends of weetikveel, anderen zeggen dat je je tegen dit soort conservatisme kan afzetten door leuke dure lingerie aan te doen en je als gewillig strippende sekspoes te gedragen, keihard te genieten van betekenisloze one-night stands, et cetera. Beide alternatieven zijn, laten we even eerlijk zijn, even zinloos. Maar wat dan?

Waar feministes voorstander van zijn, is de seksuele bevrijding van vrouwen – precies omdat we inzien dat vrouwen momenteel *niet* vrij zijn in deze realiteit. De seksualiteit van vrouwen is niet van onszelf, het is een seksualiteit die voor een groot deel is vorm gegeven door patriarchale cultuur.

Een groot deel van seksuele bevrijding komt voor mij neer op ruimte creëren. Ruimte om zelf na te denken en te ontdekken, zonder voortdurend een richting op geduwd te worden door massamedia zoals belachelijke Hollywoodfilms en pornografie. Hoe minder van die beelden, hoe meer ruimte we krijgen om zelf op ontdekkingsstocht te gaan.

We moeten kunnen ontgiften en daarvoor hebben we een samenleving nodig zonder continu bombardement van beelden die dominantie en geweld seksualiseren.

Het vergt veel moed om toe te geven dat je deels een product bent van je omgeving en dat patriarchale verhoudingen ook doordringen in de meest persoonlijke aspecten van je leven, relaties en seks bijvoorbeeld. Leuk is anders, maar juist daarom moeten we

hard en kritisch kunnen zijn. Niemand wil die onderdrukking en voor een echte seksuele bevrijding moeten we zeer moeilijke vragen kunnen stellen.

De feministische beweging moet zich uitspreken over pornografie, juist voor het streven naar een bevrijdende seksualiteit. De commercialisering van seks als een plat product en de seksualisering van geweld moet weerstaan worden, en feministes moeten opnieuw een duidelijke structurele visie hanteren om de samenleving te begrijpen en te kunnen veranderen. We hebben ook nood aan creatieve acties om de problemen aan te klagen en meer mensen te laten nadenken hierover.

We moeten de macht van het huidige schoonheidsideaal breken en komaf maken met industrieën die vrouwen onzeker maken en ons dan allerlei schoonheidsproducten en chirurgische operaties aanpraten.

De vraag die we ons allemaal moeten stellen, is of het dit is wat we echt willen: een wereld waarin mensen steeds meer vervreemden van elkaar, waarin langzaam alle menselijke relaties en seksualiteit tot koopwaar verworden en mensen steeds meer 'objectseks' hebben zonder intimiteit.

Voor de seksuele bevrijding van vrouwen, om ademruimte te creëren, om een wereld te creëren waarin vrouwen als volwaardige mensen behandeld worden, is het nodig de porno-industrie aan te vallen en te proberen haar greep op de samenleving terug te dringen.

Willen we pornocultuur of willen we echte seksuele bevrijding?

-

Evie Embrechts is actief bij FEL (Feministisch en Links) en heel wat andere feministische initiatieven. Ze is te contacteren [via email](#) voor vragen en herpublicatie van teksten. Deze tekst verscheen eerder bij [DeWereldMorgen](#).

Voetnoten

(1) Andrea Dworkin, 1981. *Pornography and Male Supremacy*. <http://www.nostatusquo.com/ACLU/dworkin/WarZoneChaptIVH.html> ; In de tweede golf hebben feministes ook een juridisch bruikbare definitie van pornografie uitgewerkt, bvb de Model Antipornography Civil Rights Ordinance, Andrea Dworkin

& Catharine A. MacKinnon, gepubliceerd in 1988, *Pornography and Civil Rights: A New Day for Women's Equality*; verkorte versie beschikbaar online: <http://www.nostatusquo.com/ACLU/dworkin/OrdinanceModelExcerpt.html>

(2) Een vergelijking uitgewerkt door Gail Dines, 2010. *Pornland – How Porn Has Hijacked Our Sexuality*. Beacon Press, Boston.

(3) Gail Dines & Robert Jensen, *Pornography is a left issue*

(4) Catharine A. MacKinnon. *Only Words*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts

(5) Chyng Sun & Miguel Picker. *The Price of Pleasure*.
<http://thepriceofpleasure.com/>

(6) Jean Kilbourne, *Killing Us Softly*, <http://www.jeankilbourne.com/videos/>

(7) <http://stoppornculture.org/> slide-show-home/

(8) Het boek *The Beauty Myth* van Naomi Wolf is nog steeds een aanrader

(9) Zie o.a. Diana Russel, *Porn as a cause of Rape*, voor een van de eerste feministische verhalen hierover:
http://www.dianarussell.com/porn_as_a_cause_of_rape.html; zie ook *Not For Sale: Feminists Resisting Prostitution and Pornography*, Rebecca Whisnant & Christine Stark [eds], Spinifex Press; Dolf Zillman & Jennings Bryant, 1982. *Pornography and Sexual Callousness, and the Trivialization of Rape. Journal of Communication*.

(10) Martha R. Burt, 1980. *Cultural Myths and Supports for Rape. Journal of Personality and Social Psychology*, vol 38 nr 2; Dolf Zillman & Jennings Bryant, 1982. *Pornography and Sexual Callousness, and the Trivialization of Rape. Journal of Communication*.

(11) Bijvoorbeeld in *Sexual Politics* van Kate Millet; *Toward a Feminist Theory of the State* van Catharine A. MacKinnon; *Woman Hating, Right-wing Women, Intercourse* en ander werk van Andrea Dworkin

